

starosti njenih članova iznosio je 63 godine. Samo pet od 64 člana Saveta komune bili su stariji od 60 godina (uključujući i Píaa); prosečna starost potonja dva njegova najviša tela — Izvornog komiteta i Komiteta za javnu sigurnost — bila je 38 godina. Od učesnika u debati Vajan je imao 31 godinu, Režer — 55 godina, Kurne — 33, Pia — 51, Vezinije — 48, Frankel — 27, Rastul — 36.

Drugo, protagonisti debate — Vajan, Kurne, koji je uglavnom ćutao, Pia i Frankel — bili su članovi ili delegati Izvršnog saveta (tj. reprezentativne ličnosti komune i njenih ideoloških struja). Možda zato debata, uprkos preobilju reči, ima klasičnu jasnoću i dramatičan ritam dostojan Šoa — ili bi trebalo da kažemo — Rasina?

RASPRAVA O POZORIŠTU*

GRAĐANIN VAJAN, delegat za prosvetu

Molim skupštinu da se izjasni o pitanju razgraničenja funkcija.

Pozorišta su do izvesnog stepena u nadležnosti Komisije za bezbednost, koja je dužna da vrši nadzor u gledališnim dvoranama i da obezbeđuje javni red. Ali na pozorišta treba prvenstveno gledati kao na velike, prosvetne ustanove; u republici ona treba da budu samo to. Naši prethodnici su upravo tako na tu stvar gledali, pa je Konvent svojim dekretom od žerminala godine II rešio da o nadzoru nad pozorištima valja da se stara Komisija za narodnu prosvetu. Komisiji za društvenu bezbednost treba poveriti samo nadzor nad redom u pozorištima; ali ne treba gubiti iz vida da, kao što je revolucija 89. godine dala seljacima zemlju, naša revolucija od 18. marta treba da radniku obezbedi sredstva rada i proizvodnje.

* Priređivač zadržava sistem zagrada Danilina (Ju. Danilin: PARIŽSKAJA KOMUNA I FRANCUZSKIJ TEATR, Moskva 1963), koji, opet, ovaj prenosi iz sovjetskog izdanja PROCES-VERBAUX DE LA COMMUNE (Protokoly Parižskoj kommuni): u okruglim zgradama su delovi Zapisnika za koje je bilo rešeno da ne budu objavljeni u „Journal Officiel“; u uglastim zgradama su delovi Zapisnika koje su, prema tvrđenju Danilina, stenografi rasprave u rukopisu precrtali. Raspravu je, prevedenu na engleski jezik, objavio D. Suvin uz svoj opširniji rad *Organizational Mediation: The Paris Commune Theatre Law* („The Drama Review“, 1969, leto), no u donekle prilagođenom obliku. — Prim. priređivača.

Pozorišta treba da pripadaju udruženjima umetnika, pa je zato Delegacija za prosvetu smatrala neophodnim da se u tu svrhu okupe svi umetnici. Molim Skupštinu da svojom odlukom potvrdi (sledeće: to jest) da su pozorišta u nadležnosti Delegacije za prosvetu. Neka Delegacija za bezbednost vodi strog nadzor, poglavito u ratnim okolnostima u kojima se nalazimo. Ali Delegacija za bezbednost tek što je naimenovala direktora Opere, — ta činjenica očigledno spustava politiku Skupštine.

Ja, dakle, molim Skupštinu da blagovremeno donese odluku koja će, nadam se, glasiti kako ja predlažem.

GRAĐANIN IRBEN

Građanin Vajan nam je već dokazao svoju kompetentnost za pitanja prosvete, ali moram dodati da ovlašćenja policije, kad je reč o pozorištima, treba da budu svedena samo na održavanje reda za vreme trajanja predstava, a najbolje što bi se dalo učiniti bilo bi da se pozorišta povere nadležnosti prosvete. Pozorište je najsilnije i najbolje sredstvo za prosvetivanje naroda. Vlade koje su nam prethodile pretvorile su pozorište u sredstvo poučavanja porocima svake vrste; mi ćemo ga pretvoriti u sredstvo za poučavanje svim građanskim vrlinama (ne mogu se dalje u pozorištima trpeti gnusni spektakli), poročne ljude ćemo preobratiti u naciju građana. (Povici odobravanja: „Vrlo dobro!”)

GRAĐANIN PREDSEDAVAJUĆI

Građanin Vajan je na početku našeg zasedanja predložio da donesemo odluku o pitanju pozorišta; on se zalaže za otvorenu raspravu o ovome pitanju.

GRAĐANIN KURNE

Smatram da su pozorišta sredstvo za vaspitavanje naroda te se izjašnjavam da se povere Delegaciji za prosvetu.

GRAĐANIN PREDSEDAVAJUĆI

Priznajem vam da lično ne vidim neku čvrstu vezu prosvete s koreografijom. Ipak, saopštiću vam Vajanov predlog: „U skladu s načelima koje je utvrdila Prva republika, a koja su podrobnije izložena u zakonu od 11. žerminala II godine.

Komuna donosi odluku:

U svim organizacionim i administrativnim pitanjima pozorišta spadaju u nadležnost Delegacije za prosvetu. Ovoj Delegaciji se nalaže da ukine eksploataciju pozorišta od strane jednog direktora ili društva poduzetnika, da je u najkraćem roku zameni sistemom asocijacije.

E. Vajan

GRADANIN FELIKS PIA

Ne shvatam šta predlaže građanin Vajan, kao što ne shvatam ni šta predlaže građanin Kurne. Ne slažem se s mešanjem države ni u području pozorišta, ni u području književnosti. U državi koja je još u povojima, pozorištima je neophodno pokroviteljstvo nekog Rišeljea, nekog mecenata, ali u slobodnoj zemlji, koja proglašava slobodu ličnosti, slobodu misli, pozorišta staviti pod starateljstvo države znači ne postupiti republikanski. Imate pravo da nadgledate način primene misli, ali misli prosecati brazdu, to je tiranija koja je ne samo nepodnošljiva već i pogibeljna za misao.

Veličina francuskog pozorišta je upravo u tome što se ono oslobodilo tutorstva. Kad je Molijer zasnovao svoje pozorište, još je postojalo patentirano pozorište; ali ono nije bilo Molijerovo pozorište. Molijer je svoje pozorište utemeljio upravo nasuprot tome pozorištu, čiji je finansijer i pokrovitelj bila država. U ovome trenutku ne izjašnjavam se protiv pomnog nadzora nad pozorištem, već se zalažem da individualno mišljenje ima apsolutno pravo da se iskazuje u obliku u kojem hoće.

GRADANIN VAJAN

Držim da građanin Pia nije razumeo smisao mog predloga. Prva republika nije slobodu pozorišta shvatala na način na koji je mi danas shvatamo. Ona je pozorištima upravljala nekoliko diktatorski. Tako im je, na primer, propisivala da taj-i-taj komad izvode tri puta sedmično. Ali, ne zaboravite da čovek, kad postupa u skladu s pravičnošću, uvek postupa u ime slobode. A kada je ime države Komuna, ona se mora često mešati, mešati se u ime pravičnosti i slobode.

Mislim da je ovo (— pozorište — prim. T. V.) oblast od velikog interesa za državu i da tu valja razviti široku političku delatnost. Štaviše, nama je u interesu da se policija ne upliče u socijalna pitanja. Mi smo dužni da težimo ka

univerzalnom ustrojavanju socijalističkih ustanova.

Posebnost revolucije XIX stoleća je u tome što će tamo gde postoji proizvod, proizvođač biti u punoj meri nagrađen. (Pretežno obeležje revolucije XIX stoleća je u tome što je to socijalna revolucija.) Proizvod trudbenika — to je aksiom istine koji važi za svakog; treba ga primenjivati na umetnika u istoj meri u kojoj se primenjuje na svakog drugog proizvođača.

U umetnosti je eksploatacija možda groznija no u tvornicama, i čitav pozorišni personal predmet je eksploatacije, odozgo do dole. (Plesačica se mora prodavati da bi živela. Jednom rečju, to je pljačka od početka do kraja.)

U pozorištima je neophodno zavesti režim jednakosti, režim asocijacije (da bi ljudi koji imaju veze s pozorištem bili jedinstveni). Policija je, pak, dužna da se bavi samo obezbeđivanjem (opšteg) morala i merama bezbednosti.

Predlažem da se obrazuje posebna delegacija, u čijoj nadležnosti bi bila umetnička dela; ali očigledno je da policiji ne bi bilo mesto u toj delegaciji, — ova bi postojala u sistemu prosvete.

Zadatak je opšte uprave pozorišta da današnji sopstvenički i privilegovan režim pretvori u sistem asocijacija koje bi bile potpuno u rukama samih glumaca.

GRAĐANIN KURNE

Pozorišta nisu bila u nadležnosti policije već Komisije za javnu bezbednost — to je prvotna greška, koju konstatujem.

Druga greška bi bila načinjena ako bi se smatralo da je Komisija za javnu bezbednost vezala ruke Komuni time što je naimenovala direktora Opere.

GRAĐANIN FELIKS PIA

Neobično se veselim što je građanin Vajan priznao da se pitanje pozorišta svodi na pitanje asocijacije. Asocijacija je valjanija no direkcija, poglavito nego direkcija oličena u jednom čoveku.

Međutim, uzimam slobodu da Vam skrenem pažnju na to da se privatnim preduzećima ne može zabraniti da imaju direkciju. Ne može se oglasiti da nijedan građanin Pariza neće imati pravo da osnuje pozorište.

Vraćam se sad na Vaš stav i velim: hoćete da uspostavite asocijaciju za pozorišta koja finansira država, i imate pravo da to ostvarite — ako imate para. Ali se, pre svega, pitam: — da li je celishodno — da bi država posedovala pozorište, da seljaci Berija (dalekog od svake kulture — prim. T. V.) plaćaju, izdržavaju oper-ske plesače. Mislim da je to besmisleno.

Mi, zagovornici zajedništva i federalizma, mi smo se već izjasnili o tome. Ta, neka, onda, Pariska komuna, ako traći pare na oper-sko pozorište, ne prisiljava seljake Bosa (koji je u kulturi zaostao — prim. T. V.) da u tome sudeluju, neka ne ispoljava tiraniju prisiljavajući te seljake da plaćaju porez da bi na nekom od pariskih bulevara postojalo pozorište.

Ja dižem glas protiv oper-skog pozorišta koje svekolika Francuska plaća da bi ono delovalo u Parizu.

A kasnije, ako nađete da je celishodno izgraditi komunalnu operu (u Parizu), s čime ja nisam saglasan, neka je Komuna i izdržava.

Tada, i tek tada, imaćete pravo da svojim glumcima propisujete oblik njihove organizacije koji vam se dopada.

Što se tiče bilo kakvog starateljstva nad umetnošću ili uticaja na njega, smatram da bi to značilo posezati za slobodom ljudske misli; to bi istodobno bilo i nelogično s naše strane. Ne treba da postoji državna književnost, državna nauka, kao što ne treba da postoji ni državna religija. Medicinske i muzičke akademije, u obliku u kojem danas postoje moraju bez traga iščeznuti — one za umetnost, nauku, književnost, otelotvoruju tiraniju sličnu religijskoj tiraniji.

O tome sudim na osnovu toga što sam video u drugim zemljama i ne bojim se da izjavim da ako francuska nauka zaostaje, ako njen genij ne ide u korak sa genijem drugih nacija, onda je tome prevashodni razlog štetno tutorstvo o kojem je reč.

Šta smo značajno stvorili od vremena od kojeg imamo „francusko pozorište“, otkad je „Francuska komedija“ u nadležnosti Kabineta kraljevske kuće? — Stvorila je tek beznačajne stvari, svojevrstu kopilad umetnosti.

Zar Engleska, koja je rodila Njutna, ima akademije koje finansira država? Taman posla! Njene akademije su uvek mesne i nezavisne, ali tvore savez, — njihovo preimućstvo zasniva se na slobodi.

Svoj glas dižem protiv tutorstva koje nam se predlaže, jer čvrsto sam ubeden da se naša književnost i naša nauka, ako su mrtve od XVIII stoleća, mimo svih želja, mogu obnoviti jedino ako se postave na temelje najpotpunije slobode.

GRAĐANIN LANŽEVEN

Ne mislim što i građanin Pia. Ako je pozorište oruđe prosvjećivanja, onda predlažem da Komuna vrši ozbiljan i strog nadzor nad tim ogrankom prosvete. Smatram da ako je književnost malo uznapredovala, razlog za to ne treba tražiti u prevelikome tutorstvu već pre u tpeljivosti koja se ispoljava prema lošoj književnosti. Saglasno s time, izjašnjavam se za kontrolu Komune nad pozorištem.

GRAĐANIN VEZINIJE

Pročitaću predlog:

„Komuna donosi odluku:

1. — Ukidaju se sve subvencije i privilegije pozorišta.
2. — Pozorišta uživaju punu slobodu.
3. — Prestupi ili prekršaji do kojih dolazi posredstvom pozorišta smatraju se krivičnim prestupima i prekršajima, te se moraju suzbijati i kažnjavati kao takvi.
Vezinije”

U pozorištu, u štampi, u književnosti prestupa i prekršaja ima koliko i na području mišljenja uopšte. Ovde su mogući prestupi izazvani ovim ili onim pozorišnim komadima; ali to su obični krivični prestupi koji podležu primeni običnog zakona.

Mi stičemo slobodu, pravo da činimo ono što nikog ne povređuje, ali nećemo slobodu koju bi regulisali i propisivali posebni zakoni. Zato podnosim upravo pročitani predlog.

GRAĐANIN VAJAN, Delegat za prosvetu

Građani, mi smo dužni da se bavimo više politikom nego metafizikom. Iako ne kanimo da udarimo na slobodu, dužni smo da izvršimo reorganizaciju koja će zahvatiti sva područja. Pozorišta nisu samo grla već i trbusi. U njima ima ljudi koji zarađuju nesrazmerno mnogo, i ljudi koji nedovoljno zarađuju. Otuda Komuna treba da reguliše čitav niz situacija moralne i materijalne prirode. Očito je da ne želimo državnu nauku. Jedino što treba učiniti u ovome trenut-

ku jeste obezbediti društvenu sigurnost i javni moral. Treba stati na kraj svim oblicima eksploatacije. Ko je pozvan da to sprovede? — Delegacija koje se eksploatacija posebno tiče, dok ne obrazujete generalnu delegaciju, koja će ukinuti stari poredak. Otuda se moj predlog svodi na organizacionu meru.

GRAĐANIN VEZINIJE

Povlačim svoj predlog i molim da ne bude objavljen u *Journal Officiel*. Čas u kojem smo meta topova nije čas za razgovore o pozorištu.

GRAĐANIN FELIKS PIA

Shvatam da se u vreme borbe, kao što je bilo u II godini Republike, može imati puno pravo da se odlučuje o svim ispoljavanjima mišljenja, bez obzira na to u kojem su obliku, — bilo da je reč o novinama, pozorištu ili slikarskoj kičici. Ako se ovima služite da biste podstrekavali građanski rat, morate biti uništeni. Ali ja, zarad budućnosti, ostajem pri onom što sam kazao.

(Povici: „Da se glasa!”)

GRAĐANIN PREDSEDAVAJUĆI

Nacrt građanina Vajana (— čita ga naglas).

GRAĐANIN VEZINIJE

Dozvolite mi da podnesem amandman na nacrt dekreta koji potiče od građanina Vajana. Predlažem sledeći tekst: „Ukidaju se pozorišni monopoli i subvencije.”

GRAĐANIN FELIKS PIA

Ali Vašim predlogom se ne dozvoljava otvaranje pozorišta direktoru koji je to kanio, jer on će misliti da pozorište mogu osnivati samo asocijacije.

GRAĐANIN LEO FRANKEL

Slažem se s mišljenjem građanina Vajana i s mišljenjem građanina Feliksa Pia. Da objasnim. U stvari, okolnost da su pozorišta u nadležnosti delegacije meni izgleda krajnje nepovoljnom za stvar socijalizma, koju zagovaramo. Direkcija treba da zavisi od ljudi koji čine asocijaciju:

RASPRAVA O POZORIŠTU

---

i prirodno je da članovi asocijacije biraju svoga direktora. Dalje, ne slažem se s građaninom Feliksom Piom kad kaže da država niukom slučaju ne treba da podstiče asocijacije i da se meša u poslove pozorišta.

(Kad se na državu gleda kao na vlast odvojenu od naroda.) Vlast koja um zatvara u staklenu baštu, kao u doba Napoleona III, razume se po sebi, ne treba da se meša ni u koje poslove naroda koji su joj strani. Ali kad se na državu može gledati kao na sveukupnost pojedinaca, onda je njena dužnost da ulazi u pitanja književnosti, kao i u pitanja prosvete. Ovde nam je rečeno da misao treba da bude slobodna, da razum ne sme da bude ni pod čijim tutorstvom. Ja ću, međutim, kao primere navesti dvojicu Francuza: Didroa, koga je pomagala Rusija, i Voltera, koga je pomagao pruski kralj Fridrih.

Da sažmem što sam rekao: smatram da pozorišta treba staviti pod nadzor Delegacije za prosvetu, koja će asocijacijama pružiti sve moguće olakšice.

GRAĐANIN PREDSEDAVAJUĆI

Građanin Vajan je povukao deo svoga nacarta. On i dalje ostaje uz svoj stav o organizaciji, koji bi, smatram, takođe mogao povući. S obzirom na to, smatram da se dekret može staviti na glasanje.

GRAĐANIN VEZINIJE

Podsećam da sam predložio amandman (koji ću pročitati).

GRAĐANIN FRANKEL

Postavljam građaninu Veziniju pitanje da li pod rečju „subvencija”, koju njegov amandman sadrži, podrazumeva kredit koji se daje radi podsticanja asocijacije?

GRAĐANIN VEZINIJE

Da. Asocijacije se mogu podsticati. Ali svaka asocijacija se može slobodno organizovati i ako joj se ne da nikakva subvencija ni privilegija.

(Dekret građanina Vajana se stavlja na glasanje i prihvata se.)